

Directe en Indirecte Effecten van Waargenomen Controle op Conflictresolutie:

De Mediërende Rol van Empathie

A. van Heeren, 3339343

B. P. Lindijer, 3366758

M. Marić, 3400328

S. C. van Westen, 3228541

Universiteit Utrecht

Opleiding: Pedagogische Wetenschappen

Cursuscode: 20060004210-3

Cursusjaar: 2010-2011

15 juni 2011

Begeleider: Caspar van Lissa, MSc

Samenvatting

In de vroege adolescentie is er sprake van een sterke toename in conflict tussen adolescenten en ouders. Het positief oplossen van deze conflicten is een belangrijk aspect voor een optimale psychosociale ontwikkeling van adolescenten. In dit onderzoek werd gekeken hoe het oplossen van conflicten beïnvloed werd door controle van moeders en empathie van adolescenten. In totaal namen 122 havo-4 leerlingen deel aan het onderzoek, waarvan 68 jongens en 54 meisjes ($M=16.58$ jaar, $SD=0.69$). Met behulp van vragenlijsten werden bij deze leerlingen waargenomen gedragscontrole, waargenomen psychologische controle, empathische betrokkenheid, perspectiefname, en conflictresolutiestijlen (probleem oplossen, escalatie, terugtrekken, en zwichten) gemeten. Multivariate regressie analyses wezen uit dat wanneer moeders meer gedragscontrole uitoefenen adolescenten meer empathische betrokkenheid vertonen. Wanneer moeders meer psychologische controle uitoefenen leidt dit tot minder probleem oplossen en meer escalatie, terugtrekken en zwichten bij adolescenten. Tot slot is gebleken dat meer perspectiefname van adolescenten ertoe leidt dat zij in conflicten met moeders meer probleem oplossen en conflicten minder laten escaleren. Hieruit werd geconcludeerd dat zowel controle door moeders als empathie van adolescenten van invloed is op de wijze waarop adolescenten conflicten met moeders oplossen; empathie speelt echter geen mediërende rol bij het effect van controle op conflictresolutie.

Directe en Indirecte Effecten van Waargenomen Controle op Conflictresolutie:

De Mediërende Rol van Empathie

Tijdens de adolescentie neemt zowel het aantal conflicten als de intensiteit van conflicten tussen ouders en kinderen toe (Granic, Dishion & Hollenstein, 2003; Pinquart & Silbereisen, 2002; Steinberg, 2001). Een verklaring hiervoor is het feit dat de adolescentie een periode is van veel veranderingen, zowel voor ouders als voor adolescenten (Larson, Moneta, Richards & Wilson, 2002; Pinquart & Silbereisen, 2002). Eén van deze veranderingen is de toenemende behoefte aan autonomie van adolescenten (Branje, van Doorn, van der Valk & Meeus, 2009; Granic et al., 2003; Pinquart & Silbereisen, 2002; Steinberg, 2001). Hierdoor ontstaat een discrepantie tussen de verwachtingen van adolescenten en ouders (Dekovic, Noom & Meeus, 1997). Dit zorgt vooral tijdens de vroege adolescentie voor een toename van conflicten, omdat ouders dan nog niet toe zijn aan de toename in autonomie van de adolescent (Allison & Schultz, 2004; Branje et al., 2009). In de late adolescentie neemt het aantal conflicten weer af (de Goede, Branje & Meeus, 2008).

Het is belangrijk voor de ontwikkeling van adolescenten om conflicten met ouders op een goede manier op te lossen (Steinberg, 2001). Wanneer conflicten tussen adolescenten en ouders niet goed opgelost worden kan dit leiden tot internaliserende of externaliserende problematiek (Branje et al., 2009). Om deze reden werd in dit onderzoek gekeken naar de specifieke invloed van controle van moeders en empathie van adolescenten op de wijze waarop adolescenten conflicten oplossen met moeders.

Conflicten tussen ouders en adolescenten gaan voornamelijk over verschillende ideeën wat betreft juist gedrag, autoriteit, autonomie en verantwoordelijkheden (Dekovic et al., 1997). Door deze conflicten krijgen adolescenten de mogelijkheid ervaring op te doen met het omgaan met conflicten (Tucker, McHale & Crouter, 2003). Conflicten kunnen daarentegen

ook negatieve gevolgen hebben; conflicten kunnen een bedreiging vormen voor de psychosociale ontwikkeling van adolescenten (Cooper, 1988, geciteerd in Branje et al., 2009).

De wijze waarop individuen zich gedragen gedurende conflicten wordt conflictresolutie genoemd (Smetana, Yau & Hanson, 1991). Vier stijlen van conflictresolutie worden onderscheiden, namelijk probleem oplossen, escalatie, terugtrekken en zwichten (Kurdek, 1994). Probleem oplossen is het onderhandelen over een oplossing en het stellen van compromissen. Escalatie is het persoonlijk aanvallen van de ander en het verliezen van controle. Terugtrekken is het weigeren om het probleem verder te bespreken en het negeren van de andere betrokken persoon. Zwichten is het toegeven aan de mening van de ander en het niet verdedigen van de persoonlijke mening (Kurdek, 1994). Tussen individuen bestaat verschil in de mate waarin elke conflictresolutiestijl wordt toegepast (Sternberg & Dobson, 1987). Dit verschil is onder meer afhankelijk van leeftijd; naarmate adolescenten ouder worden is probleem oplossen een meer gebruikelijke conflictresolutiestijl en escalatie een minder gebruikelijke conflictresolutiestijl (van Doorn, Branje & Meeus, 2011). Een andere factor die van invloed is op conflictresolutie is sekse; meisjes maken, in vergelijking met jongens, meer gebruik van de conflictresolutiestijlen probleem oplossen, terugtrekken en zwichten (De Wied et al., 2007).

De eerste factor die van invloed wordt geacht op conflictresolutie is controle. In de wetenschappelijke literatuur worden twee verschillende vormen van controle onderscheiden, te weten gedragscontrole en psychologische controle (Barber, Olsen & Shagle, 1994). Gedragscontrole kan worden gedefinieerd als het reguleren van gedrag, door middel van monitoren, het maken van regels en het stellen van grenzen (Kakihara & Tilton-Weaver, 2009). Psychologische controle berust daarentegen op onder druk zetten van kinderen; dit uit zich onder meer in het onthouden van liefde aan kinderen (Barber et al., 1994). Een hoge mate van zowel gedrags- als psychologische controle wordt door adolescenten als negatief ervaren

(Kakihara & Tilton-Weaver, 2009). Het onderscheid tussen beide vormen van controle is noodzakelijk omdat deze beide een andere invloed hebben op probleemgedrag van adolescenten. Een hoge mate van gedragscontrole vergroot het risico op externaliserend probleemgedrag, een hoge mate van psychologische controle vergroot het risico op internaliserend probleemgedrag (Barber et al., 1994; Gray & Steinberg, 1999; Hoeve, Dubas, Eichelsheim, van der Laan, & Smeenk, 2009). Pettit, Laird, Dodge, Bates en Criss (2001) hebben echter geconstateerd dat een hoge mate van waargenomen psychologische controle bij meisjes, maar niet bij jongens, ook gerelateerd is aan delinquentie, een vorm van externaliserend probleemgedrag. Deze bevinding lijkt aan te geven dat de invloed van controle niet gelijk is voor jongens en meisjes.

Voor beide vormen van controle geldt dat zowel de mate van controle, als de waarneming van controle verandert als gevolg van een stijging in leeftijd. Naarmate adolescenten ouder worden, hebben zij een stijgende behoefte aan autonomie, waardoor controle van ouders negatiever wordt waargenomen (Granic et al., 2003; Grusec & Davidov, 2007). Een hoge mate van controle wordt door oudere adolescenten ervaren als een inbreuk op autonomie. Ouders reageren hierop door in mindere mate controle uit te oefenen naarmate adolescenten ouder worden (Berk, 2009).

Controle van ouders heeft een negatieve invloed op conflicten tussen adolescenten en ouders (Yau & Smetena, 1996). Yau en Smetena (1996) hebben geconstateerd dat de mate waarin adolescenten gedragscontrole ervaren positief gerelateerd is aan de intensiteit van conflicten. Deze hogere conflictintensiteit maakt dat conflicten veelal uitmonden in escalatie (Wall & Callister, 1995). Ook heeft controle van ouders invloed op de wijze waarop conflicten worden opgelost. Ouders die meer controle uitoefenen op adolescenten, oefenen ook meer controle uit op de wijze waarop conflicten worden opgelost. Dit wordt ook wel machtshandhaving genoemd; ouders nemen de leiding bij het conflict oplossen en leggen

adolescenten het zwijgen op (Holmes, Bond & Byrne, 2008). Dit heeft tot gevolg dat conflicten uit de hand lopen, wat kan worden gezien als escalatie van conflicten (Holmes et al., 2008; Kurdek, 1994). Tevens kan een hoge mate van controle zorgen dat adolescenten zich overgeven (Jutengren & Palmèrus, 2007). Eerdere onderzoeken maken het aannemelijk dat de mate waarin adolescenten controle van ouders waarnemen van invloed is op de conflictresolutiestijl die adolescenten hanteren in conflicten met ouders. Hier is echter nog weinig onderzoek naar gedaan. Om deze reden werd er in dit onderzoek gekeken naar het directe effect van controle op conflictresolutie.

Er wordt tevens gekeken naar het indirecte effect van controle op conflictresolutie, waarbij controle van invloed geacht wordt op empathie (e.g. Laible & Carlo, 2004) en empathie vervolgens van invloed is op conflictresolutie (e.g. De Wied et al., 2007). Empathie is een multidimensioneel begrip met een affectieve en een cognitieve component (Davis 1983; Davis, 1996). De affectieve component, empathische betrokkenheid, kan gedefinieerd worden als de mate waarin mensen in staat zijn mee te voelen en mee te leven met anderen (Davis, 1996). De cognitieve component, perspectiefname, kan gedefinieerd worden als de vaardigheid om zich te verplaatsen in het perspectief van een ander om het gedrag van een ander te begrijpen (Davis, 1983). Empatisch reageren op andermans behoeften wordt gezien als een belangrijk aspect voor een optimale psychosociale ontwikkeling (Hoffman, 2000, geciteerd in Kanat-Maymon & Asser, 2010). Tijdens de adolescentie neemt de mate van empathie toe, dit geldt voor zowel perspectiefname als voor empathische betrokkenheid (Davis & Franzoi, 1991). Deze toename is in overeenstemming met het gegeven dat naarmate kinderen ouder worden, zij steeds meer in staat zijn zich te oriënteren naar de omgeving, in plaats van alleen naar zichzelf (Davis & Franzoi, 1991).

Onderzoek heeft uitgewezen dat meisjes meer empathisch zijn dan jongens (Davis & Franzoi, 1991; De Wied et al., 2007; McGrath & Zook, 2011). Al vroeg in de ontwikkeling

zijn meisjes meer afgestemd op emoties dan jongens (Brody, 1993, zoals geciteerd in McGrath & Zook, 2011). Dit komt mogelijk doordat moeders meer over emoties praten met dochters dan met zonen (Dunn, Bretherton, & Munn, 1987). Daarnaast is gebleken dat kinderen zich identificeren met de ouder van gelijke sekse (Weitzman, Eifler, Hokada, & Ross, 1972). Moeders zijn meer empathisch dan vaders; de hogere mate van empathie bij meisjes zou voort kunnen komen uit het feit dat zij zich identificeren met een meer empathisch rolmodel (Harkness, 2002, geciteerd in McGrath & Zook, 2011). Uit onderzoek waarbij kinderen blootgesteld worden aan andermans leed en tegenslagen blijkt echter dat jongens bijna evenveel zorgen en psychologische spanning voor andermans leed laten zien als meisjes (Eisenberg & Fabes, 1998, geciteerd in Schaffer, 2009). Naast sekse en leeftijd blijkt dat empathie ook beïnvloed wordt door intelligentie (Dadds et al., 2008; Gore, Barnes-Holmes & Murphy, 2010). Perspectiefname is positief gerelateerd aan verbale intelligentie en de totale intelligentie (Dadds et al., 2008; Gore et al., 2010).

De mate waarin ouders controle uitoefenen is van invloed gebleken op de mate van empathie van adolescenten (Kanat-Maymon & Asser, 2010; Laible & Carlo, 2004). Onderzoek heeft uitgewezen dat een lagere mate van psychologische controle van moeders gerelateerd is aan een hogere mate van perspectiefname en empathische betrokkenheid bij adolescenten zowel voor jongens als meisjes (Kanat-Maymon & Asser, 2010; Laible & Carlo, 2004). Uit onderzoek bij jongere kinderen komen vergelijkbare resultaten naar voren, een hoge mate van gedragscontrole door moeders heeft een negatief effect op perspectiefname en empathische betrokkenheid bij meisjes, maar niet bij jongens (McGrath & Zook, 2011). Dat een hoge mate van controle met name een negatieve invloed heeft op meisjes is ook gevonden door Pettit en collega's (2001); alleen voor meisjes is een hoge mate van psychologische controle gerelateerd aan delinquentie. Dit ondersteunt de bevinding van Pratt, Hunsberger, Pancer en Alisat (2003) dat jongens meer profiteren van controle dan meisjes. Een strikte

opvoeding, die gepaard gaat met een hoge mate van controle, draagt bij aan de ontwikkeling van morele waarden bij jongens, maar niet bij meisjes. Uit recentelijk onderzoek komt naar voren dat de mate waarin ouders controle uitoefenen van invloed is op empathie van kinderen en adolescenten (e.g. Laible & Carlo, 2004; McGrath & Zook, 2011). Resultaten van deze onderzoeken komen echter niet altijd met elkaar overeen. Een mogelijke verklaring kan gevonden worden in de verschillende leeftijdsgroepen die in deze onderzoeken benaderd zijn. Het onderzoek van McGrath en Zook (2011) heeft zich gericht op jonge kinderen tussen de 5 en 11 jaar oud, terwijl in het onderzoek van Laible en Carlo (2004) gekeken werd naar adolescenten. Wanneer kinderen ouder worden, verandert de hoeveelheid en de vorm van controle die ouders toepassen (Bugental & Grusec, 2006, geciteerd in McGrath & Zook, 2011). Mogelijk is deze verandering ook van invloed op de relatie tussen controle van ouders en empathie van adolescenten. Om deze reden is het relevant te bekijken wat het effect is van controle op empathie van adolescenten.

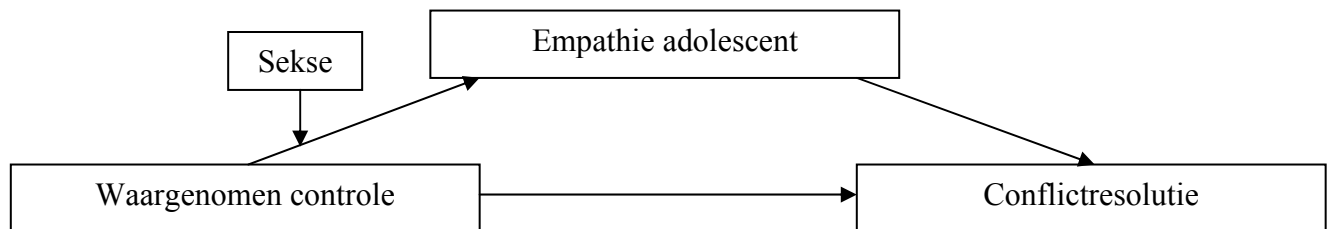
De mate waarin adolescenten empathisch zijn, is vervolgens van invloed op de wijze waarop zij conflicten oplossen (De Wied et al., 2007). Een hoge mate van dispositionele affectieve empathie bij adolescenten is negatief gerelateerd aan escalatie en positief gerelateerd aan probleem oplossen, wanneer wordt gekeken naar vriendschapsrelaties van gelijke sekse (De Wied et al., 2007). Tevens hebben Björkqvist, Österman en Kaukiainen (2000) een positieve relatie gevonden tussen empathie en probleem oplossen en tussen empathie en terugtrekken uit conflicten. Dit lijkt verklaard te kunnen worden door de bevinding dat empathie aanzet tot altruïsme, hierdoor draagt empathie er toe bij dat mensen sociaal gedrag vertonen (Stocks, Lishner & Decker, 2009). Deze behoefte om anderen te helpen maakt dat mensen conflicten constructiever op willen lossen, of zwichten. Dit blijkt met name op te gaan voor empathische betrokkenheid wat wordt geassocieerd met de behoefte om anderen te helpen (De Wied et al., 2007). Ook perspectiefname wordt

geassocieerd met het constructiever oplossen van problemen (Rizkalla, Wertheim & Hodgson, 2008). Wanneer adolescenten in een conflictsituatie het perspectief van iemand anders innemen, begrijpen zij anderen beter en zijn zij eerder bereid om tot een constructieve oplossing te komen (De Wied et al., 2007).

Hypotheses en model

Binnen dit onderzoek wordt gekeken naar het directe en indirecte effect van waargenomen controle uitgeoefend door moeders op conflictresolutie van adolescenten in conflicten met moeders. De verwachtingen behorende bij dit onderzoek staan weergegeven in Figuur 1.

Figuur 1. Model van verwachtingen ten aanzien van het effect van waargenomen controle op conflictresolutie

Ten eerste wordt verwacht dat waargenomen controle direct van invloed is op de wijze waarop adolescenten conflicten met ouders oplossen. Eerder onderzoek heeft aangetoond dat conflicten van adolescenten die veel controle ervaren intenser zijn (Yau & Smetana, 1996). Wanneer conflicten intenser worden, leidt dit veelal tot escalatie van het conflict (Wall & Callister, 1995). Om deze reden wordt verwacht dat een hogere mate van controle leidt tot een hogere mate van escalatie. Uit eerder onderzoek is tevens gebleken dat ouders die meer controle uitoefenen op adolescenten, ook meer controle uitoefenen op de wijze waarop conflicten worden opgelost (Holmes et al., 2008). Dit heeft als gevolg dat adolescenten het zwijgen wordt opgelegd. Er wordt verwacht dat adolescenten hier op twee manieren op kunnen reageren. Allereerst zouden adolescenten hierdoor kunnen zwichten, omdat een hoge mate van controle van ouders maakt dat adolescenten zich overgeven (Jutengren & Palmèrus, 2007). Daarnaast zouden adolescenten zich kunnen terugtrekken uit de conflictsituatie;

terugtrekken kan voor adolescenten dienen als middel om controle van ouders te vermijden in conflictsituaties (Branje et al., 2009).

Ten tweede wordt verwacht dat er sprake is van een indirect effect van controle op conflictresolutie, waarbij empathie van de adolescent als mediërende factor wordt gezien. Er wordt verwacht dat waargenomen controle van invloed is op empathie van adolescenten. Controle is van invloed gebleken op empathie bij jonge kinderen en adolescenten (Kanat-Maymon & Asser, 2010; Laible & Carlo, 2004; McGrath & Zook, 2011). Er wordt verwacht dat het effect van waargenomen controle op empathie afhankelijk is van sekse. In overeenstemming met bevindingen bij jongere kinderen (McGrath & Zook, 2011), wordt verwacht dat een hoge mate van controle een negatieve invloed heeft op empathie bij meisjes, maar niet bij jongens. Bij deze verwachting wordt geen onderscheid gemaakt tussen de verschillende vormen van controle en empathie die centraal staan binnen dit onderzoek.

Vervolgens wordt er verwacht dat empathie van adolescenten van invloed is op de wijze waarop adolescenten conflicten met ouders oplossen. Eerder onderzoek heeft uitgewezen dat een hogere mate van empathie leidt tot betere conflictresolutie in vriendschapsrelaties (De Wied et al., 2007). Er wordt verwacht dat empathie van adolescenten op eenzelfde manier van invloed is op de wijze waarop zij conflicten oplossen met ouders, omdat individuen een sterke consistentie blijken te hebben voor een bepaalde conflictresolutiestijl (Sternberg & Dobson, 1987). Specifiek wordt er verwacht dat perspectiefname bijdraagt aan het constructief oplossen van problemen. Perspectiefname van adolescenten leidt ertoe dat zij anderen beter begrijpen, waardoor zij eerder bereid zijn om tot een constructieve oplossing te komen. Tevens wordt verwacht dat perspectiefname een negatief effect heeft op escalatie (De Wied et al., 2007). Ook van empathische betrokkenheid wordt er een negatief effect op escalatie en een positief effect op probleem oplossen verwacht (De Wied et al., 2007). Tot slot wordt verwacht dat empathische betrokkenheid een positief effect heeft op zwichten. Een hoge mate

van empathische betrokkenheid maakt dat mensen zich bewust zijn van de consequenties van eigen acties voor anderen (Davis, 1996), wat maakt dat zij eerder zwichten in een conflictsituatie (Kuczynski, 1983).

Methoden

Participanten

Voor dit onderzoek werden drie scholen benaderd in Barendrecht, Dordrecht en Gouda. Per school werden leerlingen uit twee havo 4 klassen onderzocht. Aan het onderzoek hebben in totaal 133 leerlingen meegedaan. Omdat dit onderzoek specifiek gericht was op controle van moeders en conflicten met moeders is nagegaan of participanten in hetzelfde huis als hun moeder wonen. In totaal woonden 126 participanten in huis bij hun moeder of een andere moederfiguur (bijvoorbeeld een stiefmoeder of adoptiemoeder). Vier participanten woonden niet bij hun moeder in huis en hadden geen vervangende moederfiguur, twee participanten woonden slechts een deel van de tijd bij hun moeder in huis en van één participant was dit onbekend. Deze zeven participanten werden niet meegenomen in de verdere analyses. Van 4 van de 126 participanten die woonachtig waren bij hun moeder was het geslacht onbekend; deze participanten werden niet meegenomen in de analyses. Hiermee bestond de uiteindelijke groep uit 122 participanten, waarvan 68 jongens (55.7%) en 54 meisjes (44.3%). De gemiddelde leeftijd van deze onderzoeksgroep bedroeg $M=16.58$ jaar ($SD=0.69$); hierbij was de jongste participant 15.42 jaar en de oudste 18.83 jaar.

Onderzoeksmateriaal

Waargenomen controle. In dit onderzoeken werden twee verschillende vormen van waargenomen controle onderscheiden, namelijk gedragscontrole en psychologische controle. De factoranalyse is uitgevoerd met alle items van de twee vragenlijsten. Dit onderscheid is gehandhaafd gebleven na de factoranalyse waaruit bleek dat deze verdeling van twee vormen van controle gemaakt kon worden. Gedragscontrole werd gemeten aan de hand van een

samengevoegde schaal ontwikkeld door Barber (2002, geciteerd in Soenens, Duriez, Vansteenkiste & Goossens, 2007); bestaande uit de *Parental Expectations for Behavior Scale* en de *Parental Monitoring of Behavior Scale* uit de ‘*Parental Regulation Scale – Youth Self-Report*’. Deze schalen bestaan samen uit 16 items ($\alpha=.78$) met een 5-punts Likert schaal (van 1, “helemaal niet” tot 5, “helemaal wel”) (Barber, 2002, geciteerd in Soenens et al., 2007). Met de *Parental Expectations for Behavior Scale* werd gemeten welke verwachtingen moeders hebben van het gedrag van adolescenten (bijv., “Mijn moeder heeft duidelijke verwachtingen over hoe ik mij dien te gedragen”). Met de *Parental Monitoring of Behavior Scale* werd gemeten in welke mate moeders het gedrag van adolescenten in de gaten houden (bijv., “Mijn moeder stelt vragen over hoe ik mij buitenhuis gedraag”). De Nederlandstalige versie van deze samengetoegde schaal werd gebruikt en gevalideerd in een studie van Soenens, Vansteenkiste, Luyckx en Goossens ($\alpha=.83$; 2006).

Psychologische controle werd gemeten aan de hand van de ‘*Psychological Control Scale-Youth Self Report*’ (bijv., “Mijn moeder probeert steeds de manier waarop ik dingen zie te veranderen”) (Barber, 1996). De originele schaal bestaat uit 8 items ($\alpha=.83$) met antwoordcategorieën op een 3-punts schaal waarbij adolescenten aan konden geven of bepaalde stellingen ‘helemaal niet’, ‘een beetje’ of ‘helemaal wel’ bij hun moeder pasten. Soenens en collega’s (2006) hebben deze antwoordschaal voor de Nederlandse bewerking van de vragenlijst omgezet naar een 5-punts Likertschaal variërend van ‘helemaal niet’ tot ‘helemaal wel’. In onderzoek van Soenens en collega’s (2006) varieerden de betrouwbaarheden van deze schaal tussen $\alpha=.72$ en $\alpha=.86$.

Empathie. Empathie werd gemeten met behulp van een Nederlandse bewerking van de *Interpersonal Reactivity Index* (IRI; Davis, 1980). Hierbij werd gekeken naar de schalen *Perspectiefname* en *Empathische betrokkenheid*; deze schalen bestaan uit zeven items met antwoordcategorieën op een 5-punts Likert schaal, variërend van ‘helemaal oneens’ tot

'helemaal mee eens'. De items van de twee schalen zijn samengenomen in de factoranalyse. Hieruit bleek niet eenduidig dat deze vragenlijst is opgebouwd uit twee schalen. Bovendien is gebleken dat enkele items op meerdere factoren laden. In eerdere onderzoeken is deze vragenlijst als geheel afgenomen. Dat maakt, mede gezien de inhoud van de verschillende items, dat in dit onderzoek de vragenlijst is gebruikt om zowel perspectiefname als empathische betrokkenheid te meten. Met perspectiefname werd gemeten in welke mate adolescenten in staat zijn om het standpunt, de motivatie en het gedrag van anderen te begrijpen (bijv., "Voordat ik iemand bekritiseer, vraag ik me af hoe het is om in zijn/haar schoenen te staan"). De betrouwbaarheid was in het onderzoek van Davis (1980) $\alpha=.71$ voor mannen en $\alpha=.75$ voor vrouwen. De betrouwbaarheid in het huidige onderzoek was hiermee vergelijkbaar ($\alpha=.71$); hiermee werd de interne consistentie van de schaal als voldoende beoordeeld. Met empathische betrokkenheid werd gemeten in welke mate adolescenten in staat zijn om mee te voelen en mee te leven met anderen (bijv., "Ik ben vaak bezorgd over mensen die het minder goed hebben dan ik"). In het onderzoek van Davis (1980) was de betrouwbaarheid voor mannen $\alpha=.68$ en voor vrouwen $\alpha=.73$. De betrouwbaarheid van deze schaal in het huidig onderzoek was vergelijkbaar ($\alpha=.68$); hiermee was de interne consistentie bij benadering voldoende.

Conflictresolutie. Conflictresolutie werd gemeten met behulp van een Nederlandse bewerking van de *Conflict Resolution Style Inventory* (CRSI; Kurdek, 1994). Binnen de CRSI worden vier verschillende vormen van conflictresolutie onderscheiden: probleem oplossen (bijv., "Oplossingen proberen te vinden die voor ons alle twee acceptabel zijn"), escalatie (bijv., "Hem/haar persoonlijk aanvallen"), terugtrekken (bijv., "Stoppen, er niet meer op ingaan en weigeren om nog verder te praten") en zwichten (bijv., "Mijn mening niet verdedigen"). In de factoranalyse is dit onderscheid teruggevonden; er werden vier factoren onderscheiden. De inhoud van de verschillende items op de schalen bleken inhoudelijk te

passen bij de schalen. Hiermee is vastgesteld dat de oorspronkelijke structuur van de vragenlijst terugkomt in de verzamelde data van dit onderzoek. De CRSI bestaat uit 16 items, waarbij adolescenten aan moesten geven hoe frequent zij bepaalde gedragingen toepasten in conflicten met moeders, waarbij antwoordcategorieën varieerden van ‘nooit’ tot ‘altijd’ op een 5-punts Likert schaal. In het onderzoek van Kurdek (1994) werden voor de verschillende stijlen betrouwbaarheden gevonden tussen $\alpha=.65$ en $\alpha=.89$. De betrouwbaarheden van de schalen van de CRSI waren in het huidige onderzoek hoger, respectievelijk $\alpha=.75$ voor conflictescalatie, $\alpha=.76$ voor probleem oplossing, $\alpha=.76$ voor terugtrekken, en $\alpha=.75$ voor zwichten; hiermee werd de interne consistentie van de schalen als voldoende beoordeeld.

Procedure

In dit onderzoek werd de data verzameld door middel van het afnemen van vragenlijsten. Hiervoor werd toestemming gevraagd aan de betreffende scholen, waarna ouders door middel van een brief bezwaar konden tegen de deelname van hun zoon/dochter. Per klas vond één meting plaats. Hierbij gaf de onderzoeker eerst voor de klas een toelichting over de wijze waarop de vragenlijst ingevuld diende te worden, waarbij de vertrouwelijkheid en anonimiteit van de ingevulde informatie benadrukt werden. Ook werd het belang van het individueel invullen van de vragenlijst benoemd. Na het beantwoorden van eventuele vragen werd gevraagd de tafels zodanig op te stellen dat iedere tafel afzonderlijk in het lokaal stond. Deze opstelling wordt ook bij tentamens gebruikt en hiermee werd de kans op het kijken naar de vragenlijst van klasgenoten verkleind. Ook zorgde het ervoor dat de participanten een groter gevoel van privacy hadden (Ter Bogt, Engels, Bogers & Kloosterman, 2010). Hierna werden de vragenlijsten uitgedeeld en konden deze worden ingevuld. Tijdens het invullen van de vragenlijsten werd de stilte in het lokaal bewaard, wel mochten de leerlingen vragen stellen als zij iets niet begrepen. Wanneer de laatste leerling klaar was met het invullen, werden de vragenlijsten opgehaald.

Resultaten

Binnen dit onderzoek werd gekeken naar het directe en indirecte effect van waargenomen controle van moeders op conflictresolutie bij moeders en adolescenten. Waargenomen controle werd geoperationaliseerd als gedragscontrole en psychologische controle; deze vormen van controle hingen niet met elkaar samen, $r(120)=.03$, $p=.77$. Van empathie bestaan er meerdere vormen, hier stonden empathische betrokkenheid en perspectiefname centraal; deze vormen van empathie hingen sterk positief met elkaar samen, $r(120)=.52$, $p<.01$. Tot slot werden er vier vormen van conflictresolutie onderscheiden: escalatie, probleem oplossen, terugtrekken en zwichten. Probleem oplossen hing negatief samen met escalatie, $r(120)=-.40$, $p<.01$, en terugtrekken, $r(120)=-.32$, $p<.01$. Daarnaast hing terugtrekken positief samen met escalatie, $r(120)=.42$, $p<.01$, en zwichten, $r(120)=.34$, $p<.01$. De overige conflictresolutiestijlen hingen niet significant met elkaar samen. De gemiddelde scores van de participanten op deze verschillende variabelen staan weergegeven in Tabel 1.

Tabel 1. *Gemiddelde scores op controle, empathie en conflictresolutie*

		<i>M</i>	<i>SD</i>
Waargenomen controle	Gedragscontrole	3.61	0.48
	Psychologische controle	1.85	0.70
Empathie	Empathische betrokkenheid	3.37	0.57
	Perspectiefname	3.04	0.60
Conflictresolutie	Escalatie	1.76	0.64
	Probleem oplossen	3.34	0.67
	Terugtrekken	2.39	0.76
	Zwichten	2.09	0.63

In Figuur 1 staat in modelvorm weergegeven hoe verwacht werd dat controle van invloed was op conflictresolutie. In dit model werd conflictresolutie voorspeld op basis van waargenomen controle en empathie. Om na te gaan of dit een passend model is werd gebruik gemaakt van regressie analyses. Deze analysevorm werd gehanteerd omdat het de mogelijkheid bood na te gaan wat de relatie was tussen meerdere afhankelijke en meerdere onafhankelijke variabelen. Bij de regressie analyses werd eerst gekeken naar het directe effect van waargenomen controle op conflictresolutie van adolescenten in conflicten met moeders,

daarna naar het effect van waargenomen controle op empathie van adolescenten en tot slot naar het effect van empathie van adolescenten op conflictresolutie van adolescenten. Om de grootte van gevonden effecten vast te stellen werd gebruik gemaakt van de partiële η^2 . Hierbij werden de volgende vuistregels gehanteerd: $\eta^2=.01$ is een klein effect, $\eta^2=.06$ is een middelgroot effect, en $\eta^2=.14$ is een groot effect. Bij alle analyses werd een significantieniveau van vijf procent gehanteerd, $\alpha=.05$.

Effect van controle op conflictresolutie

Voorafgaand aan de analyses werd de verwachting opgesteld dat adolescenten die veel controle van moeders waarnemen de conflictresolutiestijlen escalatie, zwichten, en terugtrekken meer toepassen. Bij deze verwachting was geen onderscheid gemaakt tussen de beide vormen van controle. De resultaten van de multivariate regressie analyse staan weergegeven in Tabel 2. Gedragscontrole had geen significant effect op conflictresolutie. Psychologische controle was wel significant van invloed op alle vormen van conflictresolutie. Allereerst was er een klein effect van psychologische controle op escalatie, $B=0.17$, $F(4, 116)=4.03$, $p=.05$, $\eta^2=.03$. Ten tweede was er sprake van een klein effect van psychologische controle op probleem oplossen, $B=-0.18$, $F(4, 116)=4.38$, $p=.04$, $\eta^2=.04$. Ten derde was er een middelgroot effect van psychologische controle op terugtrekken, $B=0.33$, $F(4, 116)=12.39$, $p<.01$, $\eta^2=.09$. Tot slot was er een klein effect van psychologische controle op zwichten, $B=0.19$, $F(4, 116)=5.28$, $p=.02$, $\eta^2=.04$.

Tabel 2. Resultaten multivariate regressie analyse voor effecten van controle op conflictresolutie

		<i>B</i>	<i>F</i> (4, 116)	<i>p</i>	η^2
Gedragscontrole	Escalatie	-0.07	0.33	.56	<.01
	Probleem oplossen	0.20	2.54	.11	.02
	Terugtrekken	0.07	0.22	.64	<.01
	Zwichten	0.09	0.59	.45	<.01
Psychologische controle	Escalatie	0.17	4.03	.05*	.03
	Probleem oplossen	-0.18	4.38	.04*	.04
	Terugtrekken	0.33	12.39	<.01*	.09
	Zwichten	0.19	5.28	.02*	.04

Noot. * $p < .05$

Effect van controle op empathie

Voorafgaand aan de analyse werd de verwachting opgesteld dat een hoge mate van controle een negatieve invloed heeft op empathie bij meisjes, maar niet bij jongens. Met behulp van multivariate regressie analyses werd aangetoond dat er geen sprake was van een interactie-effect van sekse op gedragscontrole, $F(2, 115)=1.04$, $p=.36$, en psychologische controle, $F(2, 115)=0.88$, $p=.42$. Dit houdt in dat het effect van waargenomen controle gelijk was voor jongens en meisjes. Om deze reden worden de resultaten van de multivariate regressie voor de gehele onderzoeksgroep gerapporteerd (zie Tabel 3). Uit Tabel 3 valt af te lezen dat er enkel sprake was van een middelgroot effect van gedragscontrole op empathische betrokkenheid, $B=0.28$, $F(2, 118)=6.91$, $p=.01$, $\eta^2=.06$. Dit betekent dat adolescenten die meer gedragscontrole van moeders ervaren een hogere score hadden op empathische betrokkenheid.

Tabel 3. Resultaten multivariate regressie analyse voor effecten van controle op empathie

		<i>B</i>	<i>F</i> (2, 118)	<i>p</i>	η^2
Gedragscontrole	Empathische betrokkenheid	0.28	6.91	.01*	.06
	Perspectiefname	0.20	2.92	.09	.02
Psychologische controle	Empathische betrokkenheid	-0.10	1.81	.18	.02
	Perspectiefname	-0.09	1.27	.26	.01

Noot. * $p < .05$

Effect van empathie op conflictresolutie

Voorafgaand aan de analyse werd de verwachting opgesteld dat empathische betrokkenheid een positief effect heeft op probleem oplossen en zwichten en een negatief effect op escalatie; perspectiefname werd verwacht een positief effect te hebben op probleem oplossen en een negatief effect op escalatie. De resultaten van de multivariate regressie analyse staan weergegeven in Tabel 4. Empathische betrokkenheid was niet van invloed op conflictresolutie, $F(4, 116)=0.33$, $p=.86$. Perspectiefname was daarentegen wel van invloed op conflictresolutie; perspectiefname had een middelgroot negatief effect op escalatie, $B=-0.31$, $F(4, 116)=7.81$, $p<.01$, $\eta^2=.06$ en een middelgroot positief effect op probleem oplossen, $B=0.33$, $F(4, 116)=8.53$, $p<.01$, $\eta^2=.07$. Dit houdt in dat adolescenten die een hogere score

hadden op perspectiefname een lagere score hadden op escalatie en een hogere score op probleem oplossen.

Tabel 4. Resultaten multivariate regressie analyse voor effecten van empathie op conflictresolutie

		<i>B</i>	<i>F</i> (4, 116)	<i>P</i>	η^2
Empathische betrokkenheid	Escalatie	0.13	1.30	.26	.01
	Probleem oplossen	-0.04	0.11	.74	<.01
	Terugtrekken	0.07	0.25	.62	<.01
	Zwichten	0.05	0.20	.66	<.01
Perspectiefname	Escalatie	-0.31	7.81	<.01*	.06
	Probleem oplossen	0.33	8.53	<.01*	.07
	Terugtrekken	-0.15	1.29	.26	.01
	Zwichten	0.18	0.49	.49	<.01

Noot. * $p < .05$

Aan de hand van deze resultaten werd vastgesteld dat geen sprake was van mediatie. Dit omdat gedragscontrole de enige vorm van controle was, die effect had op een vorm van empathie, namelijk empathische betrokkenheid. Empathische betrokkenheid had echter geen invloed op een vorm van conflictresolutie; hierdoor was geen mediatie mogelijk.

Discussie en conclusie

Het doel van dit onderzoek is het kijken naar het directe en indirecte effect van waargenomen controle uitgeoefend door moeders op conflictresolutie van adolescenten in conflicten met moeders. De verwachtingen zijn gedeeltelijk teruggevonden in de resultaten. De eerste specifieke verwachting luidde dat waargenomen controle direct van invloed was op de wijze waarop adolescenten conflicten met moeders oplossen. Uit de huidige resultaten blijkt dat psychologische controle de enige vorm van controle is die invloed heeft op conflictresolutie. Een hogere mate van psychologische controle leidt tot een lagere mate van probleem oplossen en een hogere mate van escalatie, terugtrekken en zwichten. Dit is in overeenstemming met eerder onderzoek waaruit is gebleken dat ouders die meer controle uitoefenen op adolescenten, ook meer controle uitoefenen op de wijze waarop conflicten worden opgelost (Holmes et al., 2008). Mogelijk heeft dit ook tot gevolg dat er minder ruimte is om te praten over een oplossing en om compromissen te stellen, wat nodig is om problemen op te lossen

(Kurdek, 1994). Dit is een mogelijke verklaring voor het negatieve verband tussen psychologische controle en probleem oplossen. Het is belangrijk om te onderzoeken welke verklaringen er zijn voor de relatie tussen psychologische controle en de verschillende vormen van conflictresolutie; zodat dit kan worden meegenomen bij het ontwikkelen van interventies gericht op positieve conflictresolutie.

Gedragcontrole blijkt geen invloed te hebben op conflictresolutie. Dit betekent dat de mate waarin ouders het gedrag van adolescenten reguleren geen invloed heeft op de wijze waarop adolescenten conflicten met ouders oplossen. Mogelijk ervaren adolescenten het monitoren door de ouders niet als negatief. In dit onderzoek is slechts gevraagd wat adolescenten waarnemen en niet hoe adolescenten dit waarnemen. In vervolgonderzoek kan gekeken worden naar de manier waarop adolescenten de verschillende vormen van controle door de ouders ervaren en hoe dit van invloed is op conflictresolutie.

De tweede verwachting luidde dat er sprake is van een indirect effect van controle op conflictresolutie, waarbij empathie van de adolescent als mediërende factor werd gezien. De verwachting luidde dat een hoge mate van controle een negatieve invloed zou hebben op empathie bij meisjes, maar niet bij jongens. Uit de huidige resultaten is gebleken dat gedragscontrole de enige vorm van controle is die van invloed is op empathie. Een hogere mate van gedragscontrole leidt tot een hogere mate van empathische betrokkenheid, zowel bij jongens als bij meisjes. McGrath en Zook (2011) hebben gevonden dat een hoge mate van gedragscontrole door moeders een negatief effect heeft op empathie bij meisjes in de kindertijd. In dit onderzoek is er echter een positief effect gevonden van gedragscontrole op empathische betrokkenheid. Een mogelijke verklaring hiervoor is de bevinding dat er een correlatie bestaat tussen weinig supervisie van ouders en een lage mate van empathie, voornamelijk wat betreft empathische betrokkenheid (Jolliffe & Farrington, 2006). Supervisie is een onderdeel van gedragscontrole, wat mogelijk verklaart waarom meer gedragscontrole

wordt geassocieerd met meer empathische betrokkenheid. Een andere mogelijke verklaring is het leeftijdsverschil in de onderzoeken. McGrath en Zook (2011) hebben onderzoek gedaan bij jonge kinderen, het huidige onderzoek richtte zich echter op de adolescentie. Wanneer kinderen uit de kindertijd de adolescentie in gaan verandert de hoeveelheid controle en stijl van controle hoogstwaarschijnlijk (Bugental & Grusec, 2006, geciteerd in McGrath & Zook, 2011), dit kan een verklaring zijn voor het feit dat de relatie tussen ouderlijke controle en empathie van adolescenten ook kan veranderen. Tot slot zou het verschil ook verklaard kunnen worden door de wijze waarop de variabele controle gemeten is. In het onderzoek van McGrath en Zook (2011) is controle van moeders geobserveerd, waardoor de werkelijke mate van controle vastgesteld is. In het huidige onderzoek is controle gemeten met vragenlijsten. Hiermee is niet de werkelijke mate van controle vastgesteld, maar de mate waarin adolescenten controle waarnemen. Dit benadrukt het belang om de variabele controle in vervolgonderzoek te meten met zowel vragenlijsten als observaties.

Psychologische controle blijkt geen effect te hebben op empathie. Deze resultaten komen niet overeen met eerder onderzoek, waaruit naar voren is gekomen dat een lagere mate van psychologische controle door moeders een hogere mate van empathie bij adolescenten voorspelt (Laible & Carlo, 2004). De leeftijd van de onderzoeksgroep van Laible en Carlo (2004) is in overeenstemming met de leeftijd van het huidige onderzoek. Ook de wijze waarop empathie is geoperationaliseerd komt overeen. Het enige verschil wordt gevonden in de operationalisatie van controle. Zowel in het huidige onderzoek als in het onderzoek van Laible en Carlo (2004) is gebruik gemaakt van vragenlijsten om waargenomen controle vast te stellen; dit zijn echter verschillende vragenlijsten. Dit is mogelijk van invloed geweest op de verschillen in resultaten.

Om te kunnen spreken van mediatie wordt verwacht dat empathie van adolescenten van invloed is op de wijze waarop adolescenten conflicten met ouders oplossen. In

overeenstemming met de verwachtingen heeft perspectiefname een positief effect op probleem oplossen, een negatief effect op escalatie, en geen effect op terugtrekken en zwichten. Deze resultaten komen overeen met onderzoek van Rizkalla en collega's (2008), waarin werd gevonden dat perspectiefname een positief effect heeft op het constructief oplossen van conflicten. Dit onderstreept het belang van perspectiefname met betrekking tot conflicten. In vervolgonderzoek zou gekeken kunnen worden hoe perspectiefname gestimuleerd kan worden bij adolescenten, mede omdat deze leeftijdsperiode gekenmerkt wordt door intense conflicten. Dit zou de ernst van deze conflicten, middels perspectiefname, kunnen verkleinen (Granic et al., 2003; Piquart & Silbereisen, 2002; Steinberg, 2001).

Verwacht werd dat meer empathische betrokkenheid een positief effect zou hebben op probleemoplossen en zwichten, een negatief effect op escalatie, en geen effect voor terugtrekken. In het huidige onderzoek is geen effect van empathische betrokkenheid op de vier conflictresolutiestijlen gevonden. Dit is niet in overeenstemming met de verwachting. In onderzoek van De Wied en collega's (2007) is wel gevonden dat een hoge mate van empathisch betrokkenheid een negatief effect heeft op escalatie en een positief effect op probleem oplossen en zwichten bij adolescenten. Dat in het onderzoek van De Wied en collega's (2007) wel een effect werd gevonden, kan mogelijk worden verklaard doordat dat onderzoek heeft gekeken naar het effect van empathie op de wijze waarop adolescenten conflicten oplossen met leeftijdsgenoten. Adolescenten zijn echter beter in staat om conflicten op te lossen met leeftijdsgenoten dan met ouders (Borbely, Graber, Nichols, Brooks-Gunn & Botvin, 2005). Mogelijk is het effect van empathie van adolescenten hierdoor anders in conflicten met moeders. Daarnaast was de onderzoeksgroep van de Wied en collega's (2007) jonger dan de onderzoeksgroep van het huidige onderzoek. In vervolgonderzoek kan gekeken worden of empathische betrokkenheid wel van invloed is op conflictresolutie bij jongere adolescenten in conflicten met moeders.

Voordat de onderzoeksimplicaties besproken worden, wordt eerst gekeken welke sterke en zwakke punten van dit onderzoek mogelijk van invloed zijn geweest op de resultaten. Uit de factoranalyse is gebleken dat het onderscheid van de schalen gehandhaafd kan worden. In aanvulling daarop is, in overeenstemming met eerder onderzoek, gebleken dat de in dit onderzoek gebruikte vragenlijsten voldoende betrouwbaar waren (e.g. Davis, 1980; Kurdek, 1994; Soenens et al., 2006). Wanneer gekeken wordt naar de onderzoeksgroep, kunnen zowel sterke als zwakke punten vastgesteld worden. Binnen dit onderzoek is er sprake geweest van een selecte steekproef. De scholen zijn benaderd, omdat de onderzoekers bekend waren met deze scholen. Daarnaast is binnen deze scholen gebruik gemaakt van bestaande havo-4 klassen. Hier is voor gekozen omdat de variabelen die in dit onderzoek centraal staan door leeftijd beïnvloed worden (e.g. Berk, 1999; Davis & Franzoi, 1991; van Doorn et al., 2011). Door enkel te kiezen voor leerlingen uit de vierde klas is de variabele leeftijd relatief constant gehouden. Dit blijkt tevens uit de relatief lage standaard deviate van de gemiddelde leeftijd van de onderzoeksgroep ($SD=0.69$). Ook de keuze voor enkel leerlingen van de havo is bewust gemaakt, omdat perspectiefname wordt beïnvloed door intelligentie (Dadds et al., 2008; Gore et al., 2010). Door leerlingen te selecteren met een gelijk opleidingsniveau is het intelligentieniveau van de participanten relatief constant gehouden. Deze keuzes hebben tot gevolg dat de resultaten niet zonder meer gegeneraliseerd kunnen worden; de resultaten van dit onderzoek zijn enkel toepasbaar op leerlingen uit havo-4 klassen. Een volgende kanttekening kan gevonden worden in de operationalisatie van de variabele 'Controle'. Binnen dit onderzoek is controle geoperationaliseerd als waargenomen controle. Dit houdt in dat er aan adolescenten is gevraagd in welke mate zij controle waarnemen, dit hoeft echter niet precies gelijk te zijn aan de mate waarin moeders controle uitoefenen. Daarnaast was het door deze operationalisatie niet mogelijk om na te gaan in welke mate adolescenten de controle die moeders uitoefenen storend vinden. Mogelijk ervaren adolescenten bepaalde

vormen van controle als storend, waardoor de conflictresolutie negatief beïnvloed wordt. Dan is het niet per definitie de controle die invloed heeft op conflictresolutie, maar de manier waarop de adolescent omgaat met de ervaren controle. Een laatste beperking kan gevonden worden in de onderzoeksopzet. Dit onderzoek heeft een correlationeel karakter, wat maakt dat er enkel gesproken kan worden van relaties tussen variabelen. Uit eerdere onderzoeken met een andere opzet komt echter ook naar voren dat er sprake is van een effect van controle op empathie en conflictresolutie. Om deze reden is er in dit onderzoek toch voor gekozen om te spreken over effecten in plaats van samenhang.

Voorafgaand aan dit onderzoek was weinig bekend over het directe effect van waargenomen controle op conflictresolutie. Uit dit onderzoek is naar voren gekomen dat gedragscontrole door de moeder niet van invloed is op de conflictresolutiestijlen die adolescenten hanteren. Psychologische controle van de moeder is daarentegen van invloed op alle conflictresolutiestijlen. Eerdere onderzoeken hebben al uitgewezen dat psychologische controle kan leiden tot internaliserende en externaliserende problematiek bij adolescenten (e.g. Barber et al., 1994; Pettit et al., 2001). Dit onderzoek voegt daaraan toe dat psychologische controle kan leiden tot problemen in de conflictresolutie. Adolescenten die een hoge mate van psychologische controle van moeders ervaren, zullen eerder negatieve conflictresolutiestijlen hanteren in conflicten met moeders. Gezien het feit dat individuen een sterke consistentie hanteren voor bepaalde conflictresolutiestijlen (Sternberg & Dobson, 1987), zou dit kunnen betekenen dat de psychologische controle van moeders een risicofactor is voor het negatief oplossen van conflicten in andere contexten.

Over het effect van waargenomen controle op empathie was voorafgaand aan dit onderzoek al meer bekend. Resultaten van dit onderzoek zijn echter niet in overeenstemming met eerdere onderzoeken. In dit onderzoek is gevonden dat hogere mate van gedragscontrole leidt tot hogere mate van empathische betrokkenheid, zowel voor jongens als voor meisjes.

Vervolgonderzoek zou na kunnen gaan of deze uitkomst een uitzondering is of dat dit in andere en ook naar voren komt.

Wanneer vervolgonderzoek de beperkingen van dit onderzoek zou willen overkomen, zouden dezelfde onderzoeksvragen onderzocht kunnen worden bij andere leeftijdsgroepen en opleidingsniveaus. Hierbij is het belangrijk dat de steekproef aselekt tot stand komt. Daarnaast is het raadzaam om de variabele controle anders te operationaliseren. In dit onderzoek hebben adolescenten vragenlijsten ingevuld; dit heeft tot gevolg dat de ervaring van de adolescent gemeten werd. Wanneer vervolgonderzoek met meer zekerheid over effecten in plaats van samenhang zou willen spreken, dient dit onderzoek op andere wijze opgezet te worden. Er zou bijvoorbeeld gebruik gemaakt kunnen worden van longitudinaal onderzoek, waarmee aangetoond kan worden of controle van moeders invloed heeft op empathie en conflictresolutie op een later meetmoment. Daarnaast zou ook het gebruik van experimentele manipulaties meer zekerheid kunnen bieden over de causale relatie tussen controle, empathie en conflictresolutie.

Aan de hand van dit onderzoek kan worden gesteld dat de wijze waarop adolescenten conflicten met moeders oplossen, wordt beïnvloed door de mate waarin moeders psychologische controle uitoefenen, en door de mate van perspectiefname van adolescenten. Psychologische controle maakt dat adolescenten conflicten met moeders negatiever oplossen; perspectiefname maakt juist dat adolescenten conflicten positiever oplossen. Daarnaast is de mate waarin moeders gedragscontrole uitoefenen positief van invloed op empathische betrokkenheid van adolescenten. Hieruit lijkt naar voren te komen dat gedragscontrole een positieve invloed heeft op adolescenten. Wat echter belangrijker is, is dat dit onderzoek het negatieve effect van psychologische controle benadrukt.

Referenties

- Allison, B. N., & Schultz, J. B. (2004). Parent-adolescent conflict in early adolescence. *Adolescence*, *39*, 101-119. Ontleend aan <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=afh&jid=ADO&site=ehost-live>
- Barber, B. K., Olsen, J. E., & Shagle, S. C. (1994). Association between parental psychological control and behavioral control and youth internalized and externalized behaviors. *Child Development*, *65*, 1120–1136. doi:10.1111/1467-8624.ep7252832
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglect construct. *Child Development*, *67*, 3296-3319. doi:10.1111/j.1467-8624.1996.tb01915.x
- Berk, L. E. (2009). *Child Development*. Boston: Pearson Education, Inc.
- Björkqvist, K., Österman, K., & Kaukiainen, A. (2000). Social intelligence - empathy = aggression? *Aggression and Violent Behavior*, *5*, 191-200. doi:10.1016/S13591789(98)00029-9
- Borbely, C. J., Graber, J. A., Nichols, T., Brooks-Gunn, J., & Botvin, G. J. (2005). Sixth graders' conflict resolution in role plays with a peer, parent, and teacher. *Journal of Youth and Adolescence*, *34*, 279-291. doi:10.1007/s10964-005-5751-8
- Branje, S. J. T., van Doorn, M., van der Valk, I., & Meeus, W. (2009). Parent-adolescent conflicts, conflict resolution types, and adolescent adjustment. *Journal of Applied Developmental Psychology*, *30*, 195-204. doi:10.1016/j.appdev.2008.12.004
- Dadds, M. R., Hunter, K., Hawes, D. J., Frost, A. D. J., Vassallo, S., Bunn, P., ... Masry, Y. E. (2008). A measure of cognitive and affective empathy in children using parent ratings. *Child Psychiatry Human Development*, *39*, 111-122. doi:10.1007/s10578-007-0075-4
- Davis, M. H. (1980). A multidimensional approach to individual differences in empathy. *JSAS Catalog of Selected Documents in Psychology*, *10*, 85.

- Davis, M. H. (1983). Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44, 113-126. doi:10.1037/0022-3514.44.1.113
- Davis, M. H. (1996). *Empathy: A Social Psychological Approach*. Boulder: Westview Press.
- Davis, M. H. & Franzoi, S. L. (1991). Stability and change in adolescent self-consciousness and empathy. *Journal of Research in Personality*, 25, 70-87. doi:10.1016/0092-6566(91)90006-C
- De Goede, I. H. A., Branje, S. J. T., & Meeus, W. H. J. (2008). Developmental changes in adolescents' perception of relationship with their parents. *Journal of Youth and Adolescence*, 38, 75-88. doi:10.1007/s10964-008-9286-7
- De Wied, M., Branje, S. J. T., & Meeus, W. H. J. (2007). Empathy and conflict resolution in friendship relations among adolescents. *Aggressive Behavior*, 33, 48-55. doi:10.1002/ab.20166
- Dekovic, M., Noom, M. J., & Meeus, W. (1997). Expectations regarding development during adolescence: Parental and adolescent perceptions. *Journal of Youth and Adolescence*, 26, 253-272. doi:10.1007/s10964-005-0001-7
- Dunn, J., Bretherton, I., & Munn, P. (1987). Conversations about feeling states between mothers and their young children. *Developmental Psychology*, 23, 132-139. doi: 10.1037/0012-1649.23.1.132
- Gore, N. J., Barnes-Holmes, Y., & Murphy, G. (2010). The relationship between intellectual functioning and relational perspective taking. *International Journal of Psychology and Psychological Therapy*, 10, 1-17. Ontleend aan <http://www.ijpsy.com/volumen10/num1/247.html>
- Granic, I., Dishion, T. J., & Hollenstein, T. (2003). The family ecology of adolescence: A dynamic systems perspective on normative development. In G. R. Adams & M. D.

- Berzonsky (Eds.), *Blackwell Handbook of Adolescence* (pp. 60-91). Malden, MA: Blackwell.
- Gray, M. R., & Steinberg, L. (1999). Unpacking Authoritative Parenting: Reassessing a Multidimensional Construct. *Journal of Marriage and Family, 61*, 574-587. Ontleend aan: <http://www.jstor.org/stable/353561>
- Grusec, J. E., & Davidov, M. (2007). Socialization in the family: The roles of parents. In: Grusec, J. E., & Hastings, P. D., *Handbook of Socialization: Theory and Research*. The Guilford Press: New York.
- Hoeve, M., Dubas, J. S., Eichelsheim, V. I., Van der Laan, P. H., Smeenk, W., & Gerris, J. R. M. (2009). The relationship between parenting and delinquency: A meta-analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology, 37*, 749-775. doi:10.1007/s10802-009-9310-8
- Holmes, T. R., Bond, L. A., & Byrne, C. (2008). Mothers' beliefs about knowledge and mother-adolescent conflict. *Journal of Social and Personal Relationships, 25*, 561-586. doi:10.1177/0265407508090873
- Jolliffe, D., & Farrington, D. P. (2006). Development and validation of the basic empathy scale. *Journal of Adolescence, 29*, 589-611. doi:10.1016/j.adolescence.2005.08.010
- Jutengren, G., & Palmèrus, K. (2007). The potential role of conflict resolution schemas in adolescent psychosocial adjustment. *Social Indicators Research, 83*, 25-38. doi: 10.1007/s11205-006-9066-2
- Kakihara, F., & Tilton-Weaver, L. (2009). Adolescents' interpretation of parental control: Differentiated by domain and types of control. *Child Development, 80*, 1722-1738. doi: 10.1111/j.1467-8624.2009.01364.x
- Kanat-Maymon, M., & Assor, A. (2010). Perceived maternal control and responsiveness to distress as predictors of young adults' empathic responses. *Personality and Social Psychology Bulletin, 36*, 33-46. doi:10.1177/0146167209347381

- Kuczynski, L. (1983). Reasoning, prohibitions, and motivations for compliance. *Developmental Psychology, 19*, 126-134. doi:10.1037/0012-1649.19.1.126
- Kuebli, J., Butler, S., & Fivush, R. (1995). Mother-child talk about past emotions: Relations of maternal language and child gender over time. *Cognition & Emotion, 9*, 265-283. doi: 10.1080/02699939508409011
- Kurdek, L. A. (1994). Conflict resolution styles in gay, lesbian, heterosexual nonparent, and heterosexual parent couples. *Journal of Marriage and Family, 56*, 705-722. Ontleend aan <http://www.jstor.org/stable/352880>
- Laible, D. J., & Carlo, G. (2004). The differential relations of maternal and paternal support and control to adolescent social competence, self-worth, and sympathy. *Journal of Adolescent Research, 19*, 759-782. doi:10.1177/0743558403260094
- Larson, R. W., Moneta, G., & Richards, M. H., & Wilson, S. (2002). Continuity, stability, and change in daily emotional experience across adolescence. *Child Development, 73*, 1151-1166. Ontleend aan www.jstor.org/stable/3696277
- McGrath, M. P., & Zook, J. M. (2011). Maternal control of girls versus boys: Relations to empathy and persuasive style with peers, *Journal of Child and Family Studies, 20*, 57-65. doi:10.1007/s10826-010-9377-4
- Pettit, G. S., Laird, R. D., Dodge, K. A., Bates, J. E., & Criss, M. M. (2001). Antecedents and behavior-problem outcomes of parental monitoring and psychological control in early adolescence. *Child Development, 72*, 583-598. doi:10.1111/1467-8624.00298
- Pinquart, M., & Silbereisen, R. K. (2002). Changes in adolescents' and mothers' autonomy and connectedness in conflict discussions: An observation study. *Journal of Adolescence, 25*, 509-522. doi:10.1006/jado.2002.0491

- Pratt, M. W., Hunsberger, B., Pancer, S. M., & Alisat, S. (2003). A longitudinal analysis of personal values socialization: Correlates of a moral self-ideal in late adolescence. *Social Development, 12*, 563-585. doi:10.1111/1467-9507.00249
- Rizkalla, L., Wertheim, E. H., & Hodgson, L. K. (2008). The roles of emotion management and perspective taking in individuals' conflict management styles and disposition to forgive. *Journal of Research in Personality, 42*, 1594-1601. doi:10.1016/j.jrp.2008.07.014
- Schaffer, D. R. (2009). *Social and Personality Development*. Wadsworth: Belmont.
- Smetana, J. G., Yau, J., & Hanson, S. (1991). Conflict resolution in families with adolescents. *Journal of Research on Adolescence, 1*, 189-206. doi:10.1207/s15327795jra0102_5
- Soenens, B., Duriez, B., Vansteenkiste, M. & Goossens, L. (2007). The intergenerational transmission of empathy-related responding in adolescence: The role of maternal support. *Personality and Social Psychology Bulletin, 33*, 299-311. doi:10.1177/0146167206296300
- Soenens, B., Vansteenkiste M., Luyckx, K., & Goossens, L. (2006). Parenting and adolescent problem behavior: An integrated model with adolescent self-disclosure and perceived parental knowledge as intervening variables. *Developmental Psychology, 42*, 303-318. doi: 10.1037/0012-1649.42.2.305
- Steinberg, L. (2001). We know some things: Parent-adolescent relationship in retrospect and prospect. *Journal of Research on Adolescence, 11*, 1-19. doi: 10.1111/1532-7795.00001
- Sternberg, R. J., & Dobson, D. M. (1987). Resolving interpersonal conflicts: An analysis of stylistic consistency. *Journal of Personality and Social Psychology, 52*, 794-812. doi: 10.1037/0022-3514.52.4.794
- Stocks, E. L., Lishner, D. A., & Decker, S. K. (2009). Altruism or psychological escape: Why does empathy promote prosocial behavior?. *European Journal of Social Psychology, 39*, 649-665. doi:10.1002/ejsp.561

- Van Doorn, M. D., Branje, S. J. T., & Meeus, W. H. J. (2011). Developmental changes in conflict resolution styles in parent–adolescent relationships: A four-wave longitudinal study. *Journal of Youth and Adolescence*, *40*, 97-107. doi:10.1007/s10964-010-9516-7
- Ter Bogt, T. F. M., Engels, R. C. M. E., Bogers, S., & Kloosterman, M. (2010). “Shake it baby, shake it”: Media preferences, sexual attitudes and gender stereotypes among adolescents. *Sex Roles*, *63*, 844-859. doi:10.1007/s11199-010-9815-1
- Tucker, C. J., McHale, S. M., & Crouter, A. C. (2003). Conflict resolution: Links with adolescents' family relationships and individual well-being. *Journal of Family Issues*, *24*, 715–736. doi:10.1177/0192513X03251181
- Wall, J. A., & Callister, R. R. (1995). Conflict and its management. *Journal of Management*, *21*, 515-558. doi:10.1016/0149-2063(95)90018-7
- Weitzman, L. J., Eifler, D., Hokada, E., & Ross, C. (1972). Sex-role socialization in picture books for pre-school children. *American Journal of Sociology*, *77*, 1125-1150. Ontleend aan <http://www.jstor.org/stable/2776222>
- Yau, J., & Smetana, J. G. (1996). Adolescent-parent conflict among Chinese adolescents in Hong Kong. *Child Development*, *67*, 1262-1275. doi:10.1111/1467-8624.ep9704150195

Summary

Parent-adolescent conflict reaches its peak during early adolescence. Solving these conflicts ineffectively is a risk for adolescents' psychosocial adjustment. The current study examined the mediating role of empathy on the relation between perceived maternal control and conflict resolution. Participants were 122 Dutch adolescents (68 boys, 54 girls; $M=16.58$ years, $SD=0.69$) who completed questionnaires on behavioral control, psychological control, empathic concern, perspective taking, and conflict resolution styles (conflict engagement, positive problem solving, withdrawal, and compliance). Multivariate regression analyses have shown that when mothers exercised more behavioral control adolescents showed higher levels of empathic concern. When mothers exercised more psychological control, adolescents used positive problem solving less and conflict engagement, compliance and withdrawal more in conflicts with mothers. Finally, adolescents with higher levels of perspective taking used positive problem solving more and conflict engagement less in conflicts with mothers. In conclusion, maternal control and adolescent empathy both influenced how adolescents solved conflicts with mothers; however, empathy did not play a mediating role.